

Кушнір С. О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізького національного університету*

Кікош В. В.

*студентка
Запорізького національного університету*

Kushnir Svitlana

*PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Zaporizhzhya National University*

Kikosh Vitalina

*Student
Zaporizhzhya National University*

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Анотація. У статті розглянуто структурні складники агропромислового комплексу як одного з провідних секторів української економіки. Проаналізовано кількість сільськогосподарських підприємств у розрізі організаційних форм господарювання за 2015–2017 рр. З'ясовано, що задовольнити потребу в безпечному, зручному та швидкому способі здійснення грошових розрахунків можна завдяки використанню банківських платіжних карток. Останні з вищезгаданих було класифіковано за типом держателя та за платіжною схемою. Наведено особливості використання корпоративних карток. Розглянуто овердрафт як форму короткострокового кредиту для здійснення поточних витрат підприємств. Визначено переваги та недоліки використання банківських платіжних карток в аграрних підприємствах. На основі отриманих результатів дослідження запропоновано перспективні напрями вдосконалення і розвитку ринку платіжних карток в Україні.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сфери АПК, кількість сільськогосподарських підприємств, банківські платіжні картки, корпоративні картки.

Вступ та постановка проблеми. Агропромисловий комплекс є одним із провідних секторів української економіки. Він відіграє велику роль у формуванні продовольчої безпеки нашої держави та несе значне соціальне навантаження, забезпечуючи робочими місцями понад 3 млн. осіб.

За даними Українського клубу аграрного бізнесу, у 2018 р. було реалізовано агропродовольчої продукції на суму 18,6 млрд. дол. США, що є більшим від показника 2017 р. на 800 млн. дол. США. Частка продукції АПК у структурі експортної виручки України становить 39,4% [5].

Сьогодні всі учасники грошових розрахунків (не є винятком і підприємства аграрної сфери) зацікавлені в безпечному, зручному та швидкому способі їх здійснення. Ефективне управління значними за обсягом фінансовими потоками уможливорюється завдяки використанню найпоширенішого платіжного інструменту – платіжної картки [4].

Відповідно до п. 27 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», платіжна картка – електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів із рахунка платника або з відповідного рахунка банку для оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунок інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [8].

Загальна кількість емітованих банківських платіжних карток у 2018 р. становила 59,4 млн. шт., з яких активними були лише 65% [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж декількох останніх років особлива увага вітчизняних науковців була прикута до аналізу сучасного стану підприємств аграрної сфери. Зокрема, дослідження Н.М. Притули [6] та Н.Г. Пігуль [7], спрямовані на виявлення особливостей функціонування аграрного сектору економіки та вирішення пов'язаних із ним проблем, є досить інформативними й мають практичне значення. Чималу кількість наукових праць написано й фахівцями банківської справи. Серед них варто виокремити О.О. Коць та В.В. Гоменюк [4], які займалися розвитком ринку платіжних карток.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Використання банківських платіжних карток для обслуговування підприємств АПК є малодослідженим питанням, про що свідчить відсутність відповідних публікацій.

Метою даної роботи є дослідження структурних складників агропромислового комплексу, визначення переваг і недоліків використання банківських платіжних карток в аграрних підприємствах та надання пропозицій щодо вдосконалення і розвитку ринку платіжних карток в Україні.

Результати дослідження. Агропромисловий комплекс можна трактувати як багатогалузеву виробничу систему, в якій за кожною з галузей закріплено виконання певних функцій.

Традиційно виокремлюють три основні сфери АПК:
– галузі, що створюють матеріально-технічні засоби виробництва для сільського господарства;
– сільське господарство (рослинництво, тваринництво та рибальство);
– галузі, що забезпечують переробку сільськогосподарської продукції [6, с. 77–78].

Сфера матеріально-технічного забезпечення є підґрунтям для виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та доведення її до споживачів. Передусім вона орієнтована на підвищення ефективності процесів, які відбуваються в агропромислових підприємствах. Прискорення

науково-технічного прогресу сприяє зростанню конкуренції на світовому ринку та зумовлює необхідність упровадження новітніх засобів виробництва. Особливе місце у цій сфері відводиться тракторному та сільськогосподарському машинобудуванню, основними центрами розташування яких є Бердянськ, Дніпро, Київ, Коломия, Ніжин, Новоград-Волинський, Одеса, Тернопіль, Умань, Харків та Херсон [7].

Сільське господарство є ключовою ланкою аграрного сектору України та вагомим джерелом зростання ВВП. Зокрема, на кінець 2017 р. ним було сформовано 12,1% валової доданої вартості. Протягом 2015–2017 рр. частка суб'єктів господарювання, зайнятих у сільському господарстві, становила близько 4% від загальної кількості суб'єктів по всій Україні [3].

Розглянемо кількість сільськогосподарських підприємств у розрізі організаційних форм господарювання за 2015–2017 рр. (табл. 1).

Із табл. 1 бачимо, що загальна кількість сільськогосподарських підприємств упродовж аналізованого періоду мала неоднорідну динаміку: у 2015 р. – 45 379 од., у 2016 р. – на 2 318 од. більше від рівня попереднього періоду, у 2017 р. відбулося зменшення на 2 139 од. відносно 2016 р. Лівову частку структури протягом 2015–2017 рр. займали фермерські господарства. Їхня кількість коливалася від 32 тис. од. до 34 тис. од., що становить 71,2% та 74,9% відповідно. Друге місце займали господарські товариства (18,2% у 2016 р. та на 2,9% менше в 2017 р.), третє – приватні підприємства. Структурна частка останніх мала тенденцію до зниження з 8% у 2015 р. до 7,1% у 2017 р. Кооперативи, державні підприємства та підприємства інших форм господарювання в загальній структурі сільськогосподарських підприємств за цей же період становили в середньому 0,5–1%.

До третьої сфери АПК належать галузі, стадії технологічного процесу яких можуть бути розміщені як у місцях знаходження сировини, так і в районах споживання готової продукції (м'ясна, борошномельна) [6].

Фактично всі підприємства аграрної сфери у своїй діяльності використовують банківські платіжні картки. Перш за все, це зумовлено необхідністю проведення розрахунків на великі суми грошових коштів (понад 150 тис. грн.), у т. ч. з нерезидентами в межах торговельного обороту. Також аграрні підприємства можуть реалізовувати зарплатні проекти, перераховуючи заробітну плату співробітників на їхні карткові рахунки в банку, з яким було укладено відповідний договір.

Платіжні картки можна класифікувати за різними ознаками. Зокрема, за типом держателя виокремлюють особисті та корпоративні картки. Особисті платіжні картки емітуються банком на ім'я клієнта – фізичної особи й застосовуються для здійснення різного роду виплат, тоді як корпоративні можуть бути випущені тільки для суб'єктів господарської

діяльності (юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців). Використання останніх для розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами, виплатами заробітної плати та виплатами соціального характеру забороняється.

Також для здійснення операцій за допомогою корпоративної картки необхідно укласти відповідний договір між власником поточного рахунку та банком. У договорі обов'язково прописуються усі види платіжних операцій, доступні тому чи іншому клієнту, а також правила, умови та максимальний строк їх виконання [1].

Станом на 1 січня 2019 р. за типом держателя в обігу знаходилося 36 343 тис. шт. особистих та 606 тис. шт. корпоративних карток, що є більшим від значень 1 січня 2018 р. на 2 008 тис. та 83 тис. шт. відповідно [9].

За схемою використання банківські платіжні картки поділяються на дебетові та кредитні. В Україні найбільш поширеними є перші. Вони прив'язані до поточних рахунків клієнтів і дають змогу здійснювати купівлю товарів і послуг на суму, що дорівнює поточному вкладу клієнта. Що стосується кредитних карток, то їх видача супроводжується відкриттям кредитних ліній, за рахунок і в межах яких здійснюються платежі або видача готівкових грошових коштів.

Умови надання кредиту та порядок здійснення платежів за кредитними картками визначаються банками-емітентами і можуть помітно різнитися між собою. Так, за одними з карток наданий кредит повинен бути погашений протягом місяця, а за іншими – у більш короткий термін, без стягнення процентів. За одними картками разові платежі можуть обмежуватися певними сумами, за другими – лише загальним лімітом кредитної лінії, за третіми картками може допускатися перевищення цього ліміту.

У процесі фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств досить часто виникають платіжні розриви. Передусім це пов'язано з нестачею або відсутністю необхідної суми грошових коштів на поточному рахунку в момент здійснення платежу. Усунення цієї проблеми стає можливим за рахунок овердрафтного кредитування.

А.Г. Грязнова у «Фінансово-кредитному енциклопедичному словнику» розглядає поняття «овердрафт» як форму короткострокового кредиту в межах встановленого банком ліміту, що дає змогу здійснювати розрахунки понад залишок коштів клієнта на поточному рахунку [2, с. 672–673].

Основна відмінність овердрафту від звичайного кредиту полягає у тому, що для погашення заборгованості спрямовуються всі кошти, що надходять на рахунок клієнта.

За рахунок овердрафту можуть здійснюватися поточні витрати аграрних підприємств, зокрема:

- оплата розрахункових документів за товарно-матеріальні цінності;
- виконання робіт і надання послуг;
- погашення кредиторської заборгованості;

Таблиця 1

Кількість сільськогосподарських підприємств за організаційними формами господарювання, 2015–2017 рр., од.

Найменування показника	Аналізований період					
	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
Усього	45 379	100%	47 697	100%	45 558	100%
Господарські товариства	7 721	17%	8 700	18,20%	6 967	15,30%
Приватні підприємства	3 627	8%	3 752	7,90%	3 215	7,10%
Кооперативи	596	1,30%	738	1,5%	448	1%
Фермерські господарства	32 203	71,20%	33 682	70,60%	34 137	74,90%
Державні підприємства	241	0,50%	222	0,50%	199	0,40%
Підприємства інших форм господарювання	891	2%	603	1,30%	592	1,30%

Джерело: побудовано на основі даних Державної служби статистики України за 2015–2017 рр.

- виплата заробітної плати працівникам та прирівняні до неї платежі;
- відрахування сум грошових коштів до бюджету за податками та зборами;
- інші витрати поточного характеру.

Переваги та недоліки використання овердрафтних кредитів для аграрних підприємств і підприємств України у цілому показано на рис. 1.

Із рис. 1 бачимо, що основними перевагами овердрафтних кредитів є відсутність цільової спрямованості запозичених грошових коштів, можливість надання без додаткового забезпечення та порівняно швидка процедура отримання. Серед недоліків варто виокремити дороговизну цього способу залучення грошових коштів, установлення обмежень щодо суми зняття та кропіткий перегляд лімітів.

На основі зібраних матеріалів дослідження умовно сформуємо два блоки, до першого з яких будуть віднесені загальноприйняті переваги використання банківських платіжних карток в аграрних підприємствах, а до другого – наявні недоліки. Так, до першого блоку входять:

- зменшення залежності від режиму роботи банківських відділень;
- можливість оперативного поповнення картки та здійснення з неї виплат;
- підвищення іміджу підприємств та збільшення обсягу їх продажів;
- можливість одержання рекламної підтримки з боку платіжних систем та банків, що видають картки;
- уникнення ризиків, пов'язаних зі зберіганням та транспортуванням готівки для різних виплат;
- зменшення кількості документації, полегшення роботи бухгалтерії пов'язаної з обліком готівкових коштів;
- контроль працівників над безпосереднім проведенням розрахунків;
- швидкість розрахунків під час проведення закупівель сільськогосподарської продукції/сировини у приватних осіб;
- зручність використання корпоративних карток під час відрядження або закупівлі канцелярських товарів.

До другого блоку можна віднести:

- можливість виникнення неполадок у програмному забезпеченні;

- велику частоту проведення хакерських атак для незаконного заволодіння інформацією.

З урахуванням розглянутих переваг і недоліків використання банківських платіжних карток на підприємствах агропромислового комплексу можна запропонувати такі перспективні напрями вдосконалення і розвитку ринку платіжних карток в Україні:

- поліпшення захисту банківських платіжних карток від шахрайства;
- проведення тренінгів для персоналу з підвищення їхньої фінансової грамотності не лише для інформування про можливість використання платіжних карток, а й про переваги безготівкових розрахунків над готівковими;
- забезпечення розвитку платіжної інфраструктури та стимулювання безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток;
- стимулювання безготівкових розрахунків шляхом уведення обмежень на розрахунки готівкою;
- запровадження нових функціональних можливостей для здійснення безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток.

Висновки. Дослідивши три сфери агропромислового комплексу, можна сказати, що найбільш пріоритетною серед них є сільське господарство, яке формує 12,1% валової доданої вартості у ВВП України.

Протягом 2015–2017 рр. фермерські господарства займали одну третину структури сільськогосподарських підприємств, тоді як частка господарських товариств та приватних підприємств у середньому становила 16,6% та 7,6% відповідно.

Використання банківських платіжних карток у підприємствах аграрного сектору зумовлене необхідністю проведення розрахунків на суму понад 150 тис. грн., у т. ч. з нерезидентами в межах торговельного обороту. Реалізація зарплатних проектів дає змогу зекономити час та уникнути деяких матеріальних витрат, пов'язаних з обслуговуванням співробітників.

Платіжні картки можна класифікувати за різними ознаками. Зокрема, за типом держателя виокремлюють особисті (для фізичних осіб) та корпоративні картки (для фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб).

Рис. 1. Переваги та недоліки використання овердрафтних кредитів

Напрями використання корпоративних карток досить різноманітні, здебільшого вони зручніші, ніж використання чекових книжок. Так, корпоративні картки можуть бути використані підприємствами АПК під час відраджень, закупівлі сировини чи продукції у приватних осіб або малоцінних швидкозношуваних предметів.

За схемою використання банківські платіжні картки поділяються на дебетові та кредитні.

Овердрафт є формою короткострокового кредиту, термін погашення якого становить до 30 календарних днів та може бути використаний для здійснення поточних витрат підприємства. Цьому виду кредиту притаманні: відсутність цільового характеру, необов'язковість забезпечення, високі процентні ставки, обмеження щодо суми зняття грошових коштів, перегляд установлених лімітів раз на місяць.

Серед загальних переваг використання банківських платіжних карток в аграрних підприємствах можна виокремити скорочення витрат та обсягу касових операцій бухгалтерії, уникнення ризиків зберігання та транспортування готівки для виплати, можливість віддаленого обслуговування за допомогою Інтернет-банкінгу тощо. Водночас до основних недоліків використання платіжних карток можна віднести можливі неполадки в програмному забезпеченні та проведення хакерських атак.

Перспективними напрямами вдосконалення і розвитку ринку платіжних карток в Україні є поліпшення захисту даних банківських платіжних карток, проведення тренінгів із фінансової грамотності, стимулювання безготівкових розрахунків тощо.

Список використаних джерел:

1. Використання корпоративної банківської картки. URL: <https://zkg.ua/vykorystannya-korporativnoji-bankivskoj-kartky/> (дата звернення: 02.05.2019).
2. Грязнова А.Г. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / под общ. ред. А.Г. Грязновой. Москва : Финансы и статистика, 2002. С. 672–673. URL: <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN5279023061061.html> (дата звернення: 02.05.2019).
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.05.2019).
4. Коць О.О., Гоменюк В.В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/102.pdf (дата звернення: 02.05.2019).
5. Основні показники зовнішньої торгівлі України. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_rokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini (дата звернення: 02.05.2019).
6. Притула Н.М. Визначення пріоритетних сфер і галузей АПК як засіб державного регулювання аграрного сектору економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 6. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/6_ukr/13.pdf (дата звернення: 02.05.2019).
7. Пігуль Н.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку машинобудівного комплексу. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/71166/3/Pihul_Pihul_machine_building_complex.pdf (дата звернення: 02.05.2019).
8. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 02.05.2019).
9. Ринок платіжних карток в Україні. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219 (дата звернення: 02.05.2019).

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БАНКОВСКИХ ПЛАТЕЖНЫХ КАРТ В СФЕРЕ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА

Аннотация. В статье рассмотрены структурные составляющие агропромышленного комплекса как одного из ведущих секторов украинской экономики. Проанализировано количество сельскохозяйственных предприятий в разрезе организационных форм хозяйствования за 2015–2017 гг. Выяснено, что удовлетворить потребность в безопасном, удобном и быстром способе осуществления денежных расчетов можно благодаря использованию банковских платежных карточек. Последние из вышеупомянутых были классифицированы по типу держателя и по платежной схеме. Приведены особенности использования корпоративных карт. Овердрафт рассмотрен как форма краткосрочного кредита для осуществления текущих расходов предприятий. Определены преимущества и недостатки использования банковских платежных карточек на аграрных предприятиях. На основе полученных результатов исследования предложены перспективные направления совершенствования и развития рынка платежных карточек в Украине.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, сферы АПК, количество сельскохозяйственных предприятий, банковские платежные карточки, корпоративные карточки.

ADVANTAGES OF USING BANK PAYMENT CARDS IN THE FIELD OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

Summary. The article examined the essence of the agro-industrial complex as one of the leading sectors of the Ukrainian economy, outlines its structural components and rationalizes the role of each of them. During the study, the number of agricultural enterprises was analyzed in terms of organizational forms of management for 2015–2017 years. It was determined that satisfaction with the need for a safe, convenient and quick way of making cash settlements can be achieved through the use of bank payment cards. There was a classification of payment cards for some of the signs. It was grounded the appointment of personal and corporate cards, the dynamics of their numbers as of January 1, 2018 and January 1, 2019 is presented. It was found that corporate cards play an important role in ensuring the normal functioning of agrarian enterprises. In this connection, some features of their use were additionally provided, which may require start-up entrepreneurs to avoid the most common mistakes due to their lack of knowledge about the intricacies of operations through corporate cards. In the process of conducting the classification on the following grounds, the characteristics of the debit and credit scheme for the use of bank payment cards were given, the most common of them for Ukraine was identified. The essence of the concept of «overdraft» under the financial-credit encyclopedic dictionary A.G. Gryaznova was considered. The main difference between the overdraft and the ordinary loan was determined. A list of current expenditures of agrarian enterprises was provided, which could be used for cash borrowed temporarily during overdraft lending. The advantages and disadvantages of using overdraft loans for agrarian enterprises and enterprises of Ukraine as a whole were identified. Two blocks were formed, the first of which included the generally accepted benefits of using bank payment cards at the enterprises of the agrarian sector, and the second – the existing shortcomings. Based on the results of the research, prospective directions for improvement and development of the payment cards market in Ukraine were proposed.

Key words: agro-industrial complex, spheres of agro-industrial complex, number of agricultural enterprises, bank payment cards, corporate cards.